

بررسی عوامل تاثیرگذار بر آرامش روانی مسافران سالن‌های فرودگاه با در نظر داشتن جنبه‌های مختلف ادراکات انسانی

(بررسی نمونه موردی سالن CIP فرودگاه بین‌المللی امام خمینی (ره))^۱

زهرا محمدی*^۱، عبدالرضا محسنی^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد معماری داخلی، دانشگاه علم و فرهنگ، گروه معماری داخلی، تهران، ایران*^۱

ریاست جامعه معماران داخلی ایران، تهران، ایران^۲

Email: z.mohammadi.zm@gmail.com*^۱, mohseni_abdolreza@yahoo.com^۲

چکیده

مسافران زیادی هر ساله به مناطق مختلف جهان با مقاصدی همچون تفریحی، کاری و غیره سفر می‌کنند و این در حالی است که سفر با تمام تنوع و فضای جدید خود، بعضاً حالتی از خستگی را به مسافر تحمیل می‌کند. هر شخصی از محیط پیرامون خود درکی منحصر به فرد دارد و با قرار گرفتن در محیط یک نوع درک بخصوص پدیدار می‌شود. آثار معماری نیز هنگام دیده شدن به نوع خاصی توسط هر شخص درک شده و این امر سبب می‌شود که یک اثر معماری از نگاهی مورد پسند و از نگاه دیگر ناپسند باشد. در این پژوهش با شناخت جنبه‌های مختلف ادراکی انسان به معرفی ویژگی‌های معماری می‌پردازیم که از نگاه افراد گوناگون با ادراکات مختلف مورد پسند می‌آیند و سبب ارتقای کیفیت می‌گردد. این پژوهش تحقیقی ترکیبی کیفی و از نوع کتابخانه‌ای و در زمره تحقیقات کاربردی است. زیرا به استفاده از تئوری‌های روانشناسی ادراکی انسان از محیط به مسائل مربوط به معماری پرداخته و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها تحقیقی توصیفی-پیمایشی است. و از لحاظ نحوه اجرا، تحلیلی-توصیفی است که با استفاده از منابع کتابخانه‌ای همچون کتب و مقالات به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته و آن‌ها را تحلیل و نتایج را بیان می‌کند.

واژگان کلیدی: روانشناسی محیطی، ادراک معماری، آرامش مسافران فرودگاهی، ارتقای کیفیت معماری.

^۱ این نوشتار برگرفته از مطالعات انجام گرفته نگارنده‌ی اول طی درس پایان نامه با تدریس نگارنده دوم است.

مقدمه

در طول تاریخ همیشه منشا نوآوری‌ها و پدیده‌های نو، در رابطه با نیازهای افراد و یا جامعه بوده که در نهایت به واقعیت گراییده و با گذشت زمان روند تکاملی خود را طی کرده است. با توجه به ازدیاد جمعیت، آلودگی محیط زیست، محدود بودن منابع و پیچیدگی‌های اجتماعی در دهه‌های گذشته، بدون تردید بوجود آمدن و توسعه موضوع روانشناسی محیط معماری در جوامع شهری اجتناب ناپذیر بوده است. امروزه، در جهان در بسیاری از موارد برای حل مسائل و مشکلات، از دانش بین رشته‌ای استفاده می‌شود. در معماری نیز طراحان برای رسیدن به اثری قوی که بتواند بر بیننده اثر گذار باشد، از رشته‌های گوناگون بهره گرفته اند و معماران و طراحان برای تکمیل دیدگاه معماری خود از دانش‌های دیگر استفاده می‌کنند. یکی از علوم که در معماری بسیار کاربرد دارد، دانش روانشناسی است. از آنجا که روانشناسی، علم شناخت انسان است و معماری نیز به دنبال آسایش و آرامش و حس خوب در انسان می‌باشد، این دو رشته با یکدیگر نقاط مشترک بسیاری پیدا کرده اند که می‌توانند با استفاده از یکدیگر به اهداف خود برسند. استفاده از نظرات انسان‌های مختلف که دارای جنبه‌های مختلف ادراک هستند و توجه به آنها سبب می‌شود اثر معماری از همه نظر قوی تر شده که سبب ارتقای کیفیت معماری خواهد شد. این پژوهش بنا به ماهیت، موضوع و اهدافی که برای آن پیش بینی شده است تحقیقی ترکیبی کیفی و از نوع کتابخانه‌ای و در زمره تحقیقات کاربردی است. زیرا به استفاده از تئوری‌های روانشناسی محیطی به مسائل مربوط به معماری پرداخته و در ارتقای کیفیت معماری موثر می‌باشد. و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها تحقیقی توصیفی-پیمایشی است، چرا که هدف آن توصیف پدیده‌ها و مفاهیم مرتبط با تحقیق است و از لحاظ نحوه اجرا، تحلیلی-توصیفی می‌باشد که با استفاده از منابع کتابخانه‌ای همچون کتب و مقالات به جمع آوری اطلاعات پرداخته و آن‌ها را تحلیل می‌کند و نتایج را بیان می‌کند.

پیشینه تحقیق

آغاز رشته روانشناسی محیط، معمولاً سالهای ۱۹۶۱ تا ۱۹۶۶ می‌باشد، که اولین کنفرانس‌های روانشناسی معماری در آمریکا برگزار شده است، البته برخی عقیده دارند قدمت روانشناسی محیط آبه اندازه قدمت خود رشته روانشناسی است. جی‌فورد^۲، آگون برونسویک^۳ و سپس کورت لوین^۴ را پایه گذاران این رشته می‌دانند. برونسویک در سال ۱۹۴۳ برای نخستین بار اصطلاح روانشناسی محیط را به کار برد، در مآخذ آلمانی، ملیاخ^۵ (۱۹۰۲) نخستین پایه گذار روانشناسی محیط نامیده می‌شود. بصورت کلی می‌توان گفت که این رشته از

² Psychology Environment

³ Gifford

⁴ Egon Brunswik(1955-1903)

روان شناسی که سهم بسزایی در کارکردگرایی و تاریخ روان شناسی دارد. زمینه اصلی تحقیقات او در زمینه تحقیقات تجربی درک بود. یکی از ویژگی‌های اصلی کار او انسجام بود، بصورتی که هر مقاله نظری، تاریخی و تحقیق بصورت روشن و محکم با یکدیگر در ارتباط است.

⁵ Kurt Lewin(1947-1890)

روان شناس آلمانی-آمریکایی که بعنوان یکی از پیشگامان جامعه شناسی، روان شناسی کاربردی و یکی از اولین محققان روان شناسی اجتماعی و روان شناسی محیط شناخته می‌شود

⁶ - MelPAkh

روانشناسی زیر مجموعه‌ای از علوم رفتاری و شاخه‌ای میان رشته‌ای است که با معماری، معماری منظر و طراحی شهری رابطه‌ای نزدیک دارد.

در بررسی‌های به عمل آمده از منابع کتابخانه‌ای در مورد سابقه پژوهش‌های انجام شده می‌توان به نمونه‌هایی از کتاب‌ها و مقالات در زمینه‌های معماری و روانشناسی محیطی اشاره کرد. همچون:

"بررسی نقش روانشناسی محیط در طراحی محیطهای قضایی و دادگاهی" نوشته ی ندا ضیا بخش و فاطمه بهرامی نژاد و همچنین مقاله‌ای با عنوان روانشناسی محیطی دانشی نو در طراحی معماری و شهرسازی نوشته ی دکتر قاسم مطلبی، مقاله‌ی بررسی جایگاه روانشناسی محیطی و روانشناسی رشد در طراحی محیطهای آموزشی کودکان نوشته ی امید تبریزی و رویا معتمدی از جمله آثار مهمی است که در این زمینه می‌توان نام برد.

امید تبریزی و رویا معتمدی در مقاله‌ای با عنوان "بررسی جایگاه روانشناسی محیطی و روانشناسی رشد در طراحی محیطهای آموزشی کودکان" در کنفرانس بین المللی تبریز (۱۳۹۲) با استفاده از نظریه‌های روانشناسی رشد پیازه به تدوین معیارهایی برای طراحی محیطهای آموزشی کودکان در دبستان‌ها پرداخته اند که در آن کاربرد رنگ و حس فضا برای سن و سالیهای مختلف بیان گردیده است. استفاده از نظریات روانشناسی در دانش معماری می‌تواند به ایجاد اصول و معیار برای طراحان و معماران بیانجامد که خود نشان‌دهنده‌ی وجوه اشتراک این دو رشته می‌باشند.

محسن شاطریان در مقاله‌ای با عنوان "نقش ادراک محیطی در نگرش مردم شهرضا نسبت به معماری شهر" بیان می‌کند که: به طور کلی نتیجه‌ای که می‌توان گرفت این است که مردم بومی شهر شهرضا نسبت به معماری شهر دارای نگرش مثبتی هستند و آنرا ناهمگون تلقی نمی‌کنند و تقریباً همه از آن راضی بودند و وجود معماری به این سبک در شهر را باعث ارتقای سطح کیفی معماری، شهرسازی و فرهنگ خود می‌دانستند و از طریق فرضیه‌های تحقیق هم می‌توان به این مسأله پی برد.

علی نمازیان و فاطمه قارونی در مقاله‌ای با عنوان "حلقه گمشده روان شناسی محیط در آموزش معماری در نشریه انجمن علمی شهرسازی ایران (۱۳۹۲) بیان می‌کنند:

"گرچه نیاز به همکاری بین طراحان و روان شناسان برای برطرف کردن کاستی‌های موجود در طراحی برای مردم استفاده کننده از فضاهای معماری و شهری بدون تردید ضروری به نظر می‌رسید، اما به زودی آشکار گردید که طراحان و روان شناسان دارای نگرش‌های متفاوت از یکدیگر در چگونگی پرداختن به حل مسائل محیطی هستند. از نظر روان شناسان مشکل اینجا بود که اصلی ترین معیار معماران توجه به فرم و جنبه‌های زیبایی شناختی آن بود و در فرایند طراحی تاکید بیشتری بر مسائل زیبایی شناختی فضاهای طراحی شده داشتند تا پرداختن به مسائل مربوط به نیازهای روان شناسانه معماری و کارکردی آن. از این رو، روان شناسان معتقد بودند که طراحان نیازهای واقعی و روزمره استفاده کنندگان را قربانی زیبایی شناسی شخصی می‌کنند. نتیجه این امر این بود که افراد بیش از پیش با محیط طراحی شده نامانوس شده اند."

عقیل امامقلی در مقاله‌ای با عنوان "روانشناسی محیطی، عرصه مشترک معماری و علوم رفتاری" در فصلنامه علوم رفتاری (۱۳۹۰) بیان می‌کند که:

"ادراک انسان فرایندی است بر پایه ترکیب اطلاعات حسی و انتظارات مبتنی بر تجربه که از طریق آن انسان داده‌های لازم را بر اساس نیازش از محیط پیرامون خود بر می‌گزیند. محرک‌های محیطی دارای ویژگی‌های متعدد و چشمگیری مانند؛ تازگی، ناهمسویی، پیچیدگی و غیره منتظره بودن است. این ویژگی‌ها مشاهده گر را بر آن می‌دارد که به‌دقت، مقایسه و بررسی نماید. ویژگی‌های محیط می‌تواند ماهیت الف-روانی-فیزیکی داشته باشد مثل رنگ و شدت. ب-ماهیت اکولوژیکی داشته باشد. ج-ماهیت ساختاری-اجتماعی داشته باشد. که این ویژگی‌ها می‌تواند انسان را جلب کند و سبب قضاوت زیبایی شناختی شود."

دانشگر مقدم و حسین بحری در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل اجتماع پذیری محیط کالبدی متأثر از ادراک طبیعت در محیط انسان ساخت" در نشریه هنرهای زیبا (۱۳۹۰) بیان می‌کنند که:

"چگونگی ارتباط فضای معماری با محیط طبیعی و عناصر طبیعی موجب پدید آمدن کیفیتی در فضا می‌گردد که خود بر اشتیاق به فعالیت‌های جمعی در آن فضا موثر است. در واقع در هر فضای مسکونی فعالیت‌های جمعی در فضاها در برخی نقاط یک فضا از تاکید بیشتری برخوردار است. این نقاط کانون‌های فعالیت در فضا را شکل می‌دهند که خود متأثر از چگونگی ارتباط با طبیعت و عناصر طبیعی می‌باشند."
ندا ضیا بخش و فاطمه بهرامی نژاد در مقاله‌ای با عنوان " بررسی نقش روانشناسی محیط در طراحی محیط‌های قضایی و دادگاهی " در نشریه فصلنامه حقوق " (۱۳۹۲) بیان می‌کند که:

"محیط و رفتار آنچنان به هم وابسته اند که به راحتی نمی‌توان این دو را از هم تفکیک کرد. نمی‌توان رفتار را مشتق از رابطه‌ی درونی آن با محیط درک و تعریف کرد. طرح معماری یک مکان قضایی باید اعتماد مردم را جلب کند و به آنان امید دهد. در طراحی باید به نیازها و سلاقت همه‌ی مردم پاسخ داد و گرایش‌های همه‌ی قشرها را از کوچک و بزرگ و کم سواد و باسواد را در نظر گرفت."

روش تحقیق

تئوری تیپ‌های شخصیت

تیپ شخصیتی به اشخاصی اشاره می‌کند که چندین صفت یا ویژگی مشترک دارند. در حالت غیررسمی ممکن است خود شما در ارتباط با تیپ شخصیتی طبقاتی را در ذهن داشته باشید، مانند: تیپ مدیر، تیپ ورزشکار، تیپ مادرانه و غیره. اگر بخواهیم هر یک از این تیپ‌های غیررسمی را تعریف کنیم، برای هر یک از آنها مجموعه‌ای از ویژگی‌های متفاوت را در نظر خواهیم گرفت.
در طی سالیان متمادی روانشناسان به منظور طبقه‌بندی شخصیت‌ها به انواع تیپ‌های شخصیتی روش‌های بسیاری را تجربه و مطرح کرده‌اند که نتیجه‌ی هر روش نوعی طبقه‌بندی از افراد است. به طور کلی اگرچه این طبقه‌بندی‌ها ناکافی بوده و بعضاً خطاهای کلیشه‌ای را به دنبال داشته است اما تلاش‌های زیادی در جهت توسعه‌ی تیپ‌های شخصیتی حاصل از آزمون‌های مختلف شده که طیف گسترده‌تری از صفات و ویژگی‌ها را به خود اختصاص می‌دهند. (اسکندرپور، لطفی‌آذر، ۱۳۹۴)
تئوری تیپ‌شناسی شخصیت در دهه‌ی ۱۹۲۰ توسط کارل گوستاو یونگ^۷ ارائه شد ولی با آزمون ایزابل مایرز-بریگز^۸ در دهه‌ی ۱۹۴۰ گسترش یافت و در دهه‌های ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰ به صورت جدی ادامه یافت و امروزه نیز پژوهش‌ها در این زمینه ادامه دارد. اگرچه آزمون‌های ارزیابی تیپ شخصیتی از خطا دور نبوده اما به معنای اثربخشی و کاربردی بودن این آزمون‌ها در عالم واقعیت نیست. شناخت ویژگی‌های شخصیتی علاوه بر کارکردهای شخصی که برای افراد دارد، برای سازمان‌ها و فضاهایی که در ارتباط مستقیم با ارباب رجوع هستند نیز قابلیت بهره‌برداری را خواهد داشت (Eliade, 2012)
این تئوری‌ها انواع مختلفی دارند که می‌توان به تعدادی از آنها اشاره کرد:
شاخص تیپ مایرز - بریگز یا تئوری یونگ، تئوری انیگرام^۹، پروفایل شخصیت DISC و ... (بل، ۱۳۸۲)

ادراک

ادراک عبارت است از تجربه حسی ما از دنیای پیرامونمان و مستلزم بازشناسی و شناخت محرک‌های محیطی و نیز اقدامات واکنشی به این محرک‌هاست. ما از طریق فرایند ادراکی، درباره عناصر محیطی که برای بقای ما جنبه حیاتی دارند اطلاعات به دست می‌آوریم.

⁷ Carl Gustav Jung

⁸Myers-Briggs Type Indicator

⁹ Enneagram_of_Personality

ادراک نه تنها تشکیل دهنده تجربه ما از دنیای پیرامونمان است بلکه به ما اجازه می‌دهد که درون محیطمان به فعالیت و عمل بپردازیم (وینترز، ۱۳۸۸).

ادراک محیطی^{۱۰}

فرایندی است که انسان داده‌ها و انگاشتهای ذهنی لازم را از محیط پیرامون دریافت می‌کند. همچنین ادراک را می‌توان فرآیندی هدفمند دانست که در طی آن فرد به دریافت ارسالات محیطی می‌پردازد و برآمده از فرهنگ و ارزشهای ساختاری حاکم بر جوامع بشری است، فرایند ادراکی دنباله‌ای از مراحل است که از محیط شروع می‌شود و به درک ما از یک محرک و اقدام واکنشی نسبت به آن محرک می‌انجامد دنیا پر است از محرکهایی که از طریق حواس مختلف می‌توانند توجه ما را جلب کنند. محرک محیطی هر چیزی در محیط ماست که قابلیت درک شدن داشته باشد. ادراک محیطی با شناخت انسان از محیط همراه است و براین اساس نتیجه بر همکنش ادراک حسی^{۱۱} می‌باشد. (آرنه‌ایم، ۱۳۸۶)

روانشناسی محیط^{۱۲}

روانشناسی محیط زیر مجموعه‌ای از علوم رفتاری است که علاوه بر روانشناسی شامل دانش‌هایی چون انسان شناسی، جامعه شناسی، معماری و شهرسازی است. روانشناسی محیطی شاخه‌ای است که معماران در آن سهم عمده‌ای در ارائه و توسعه آن داشته‌اند و به مطالعه رفتارهای انسان در رابطه با سکونتگاه‌های خود می‌پردازد. روانشناسی محیطی رابطه‌ی انسان با محیط کالبدی و تاثیرات این دو را بر یکدیگر به گونه‌ای مورد بررسی قرار می‌دهد که ارزشها، نگرش‌ها و احتیاج‌های او مورد توجه قرار می‌گیرد و به موضوعاتی که در تشریح رفتارهای مردم نقش اساسی دارند مانند ادراک، شناخت، و رفتارهای فضایی می‌پردازد. (دانشمندی و فروتن، ۱۳۹۴: ۶)

یکی از نظریات روانشناسی، نظریه یونگ^{۱۳} در مورد شخصیت است که در آن یونگ طبایع و سلايق انسانها را به چهار دسته تقسیم می‌کند و معتقد است هر یک از این نوع انسانها در ادراک کنش‌های محیطی، واکنش‌های متفاوتی دارند. این چهار دسته را اینگونه معرفی می‌کند:

۱- حسیون که این افراد از حواس پنجگانه‌ی خود برای درک محیط استفاده می‌کنند و به عمق و درون‌نمی‌نگرند، اینها لحظه‌ای لذت می‌برند و دقت بصری بالایی دارند.

۲- احساسیون که تحت تاثیر هیجانان و احساسات قرار می‌گیرند و به تاریخ و فرهنگ و ارزشها علاقه مند هستند و از المان‌ها و نمادهای اسطوره‌ای لذت می‌برند.

۳- عقل‌گرایان که برای هر پدیده‌ای در جستجوی منطق و استدلال هستند و از قوه‌ی تفکر خود بیشتر استفاده کرده و سلسله مراتب فضایی و امنیت و سادگی و ورودی‌های شاخص برای آنها اهمیت بیشتری دارد.

۴- شهود گرایان که به سمبول‌ها علاقه‌مند هستند و به اهمیت رنگ و معنای آن پرداخته و علاقه‌مند به کشف درونی هستند و به مباحث قانون و تاریخ بی‌علاقه هستند. حال با توجه به تقسیم بندی افراد و شناخت سلايق آنها معماران می‌توانند از این اطلاعات استفاده کرده و به طراحی مجموعه‌ای پرداخته که هماهنگ با همه‌ی این دسته‌ها قرار گیرد. مجموعه‌ی فرودگاهی از جمله فضاهایی

¹⁰ Environmental Perception

¹¹ Recognition, Sense perception

¹² Environmental Psychology

¹³ Carl Gustav Jung

هستند که با عموم مردم در تعامل است و با طراحی همه‌پسند با استفاده از نظریه یونگ می‌توانیم مجموعه‌ای مطابق با سلیقه‌ی همه‌ی مردم طراحی کنیم تا همه از آن بهره برده و مورد توجه نگاه‌های مختلف قرار گیرد. (امامقلی، ۱۳۹۰)

هر شخصی از نظر ادراک و سلايق در ۴ طبقه‌بندی قرار می‌گیرد و این ۴ طبقه هر یک از نوعی معماری و نوعی هنر خوششان می‌آید که ویژگی‌های خاصی داشته باشند. بنابراین در صورتی که بتوانیم بفهمیم هر شخصی در چه طبقه‌ای قرار می‌گیرد معماری‌ای بنا به سلیقه‌ی او ساخته و اگر بخواهیم به یک معماری همه پسند برسیم باید از معماری‌ای استفاده کنیم که مطلوب تمام افراد با سلیقه‌های گوناگون خود باشد. (ایروانی و همکاران، ۱۳۸۷)

بنا به کلیت تئوری‌های شخصیت شناسی، افراد به تیپ‌های شخصیتی مختلف برون‌گرا و درون‌گرا تقسیم شده و نیز ادراکات مختلفی بر اساس شهودگرها، عقل‌گراها، حس‌گراها و احساس‌گراها تقسیم می‌شوند.

شهودگرها به نمادها علاقمند هستند بنابراین اثر معماری برای جذب اینگونه افراد می‌بایست از سمبل‌های مناسبی در ورودی‌ها و سردر اثر استفاده کند. همچنین شهودگرها به رنگ اهمیت ویژه‌ای می‌دهند و بهتر است از رنگ‌های سمبلیک در آثار معماری استفاده کرد. همچنین شهودگرها به احجام منحنی همچون هذلولی علاقمند هستند.

عقل‌گراها افرادی هستند که به سادگی و سلسله مراتب اهمیت می‌دهند بنابراین سلسله مراتب فضایی می‌بایست تعریف شده باشد و نیز بهتر است کلیت بنا در شکل یا نما یا پلان ساده باشد تا بتوان این افراد را جذب کرد. همچنین عقل‌گراها به فرم‌ها و حجم‌های ساده همچون مکعب، کره، مخروط علاقمند هستند. (دانشمندی و فروتن، ۱۳۹۴: ۶)

افرادی که حس‌گرا هستند در درجه ی اول اهمیت به آنچه که توسط حواس پنجگانه حس می‌شود علاقمندند. آنها به رنگ‌ها و شکل و همچنین به صدای موسیقی اثر که از باد یا آب‌نماها ساطع می‌شود علاقه نشان داده و مفهوم بو برای آنها بسیار اهمیت پیدا می‌کند. این افراد از شکل‌های ساده همچون دایره، مثلث، مربع و مستطیل لذت می‌برند و احساس خوبی نسبت به آن پیدا می‌کنند و با رعایت طراحی بر اساس سلیقه‌ی آنها می‌توان اینگونه افراد را نیز جذب کرد. احساس‌گراها به نمادهای اسطوره‌ای و پیدا بودن تاریخ و فرهنگ و گذشته در اثر معماری اهمیت فراوان می‌دهند. بنابراین علاوه بر طراحی نماد گونه برای آنها می‌بایست مفهومی از تاریخ و فرهنگ نیز دیده شود. این افراد از دیدن خطوط منحنی لذت می‌برند و طراحی معماری برای این افراد می‌تواند سرشار از خطوط منحنی ساده باشد. (دانشمندی و فروتن، ۱۳۹۴)

برونگراها به رنگ‌های شادتر و فضاهای باز با نور زیاد علاقه‌مندند و از بودن در جمعیت لذت می‌برند حال آنکه درونگراها می‌بایست نور مناسب و کمی را در فضا احساس کنند و فضاهای دنج و خلوت را برمی‌گزینند تا احساس آرامش کنند.

سالن CIP فرودگاه بین المللی امام خمینی (ره)

معرفی و تدابیر طراحی داخلی ریزفضاهای سالن CIP

فضای پذیرش

فضای پذیرش معمولا مکانی برای پذیرش و خوش‌آمد گویی به مراجعه‌کنندگان و احتمالا منتظر ماندن آنها برای دریافت خدمات است. پذیرش محلی است که از لحاظ موقعیت مکانی نزدیک به محل ورود فضاست و باید محلی نمادین باشد.

برای این فضا مناسب است که در زمینه ای از نور محیطی، نورهای متمرکز نقطه‌ای طراحی شود که در عین ایجاد یک بافت بصری در جهت یابی به میهمانان کمک کند. با کمک نورپردازی دید را به سمت اشیاء مورد نظر و بخش‌های طراحی شده هدایت می‌کنیم. چشم، ناخودآگاه به سمتی توجه می‌کند که نورانی‌تر است، در زمینه‌ای از نورهای محیطی می‌توان قسمت پذیرش را با شدت نور متفاوت یا رنگ متفاوت چنان طراحی کرد که در فضای ورودی بیشترین نظر را جلب کند. این تفاوت می‌تواند برای حال و هوای گروه

حسیون مناسب باشد. محل متصدی و مسئول پذیرش به نور موضعی متمرکز به محل کار خود برای مطالعه و کار با کامپیوتر است. علاوه بر روانشناسی محیطی قسمت پذیرش دو نقش کاربردی و دکوراتیو توامان دارد. نورپردازی در سطح کاربردی باید چند منظور را تامین کند. نورهای رو به پایین که بالای میز کار قرار می گیرند به مشتری کمک می کنند که فرم ها را مطالعه کند و بداند در حال امضاء و قبول چه مواردی است، در پشت میز کار همچنین نورپردازی برای کارهای نوشتاری و خواندنی کارکنان لازم است. مسلماً در این حالات مواد و مصالح به کار گرفته شده نباید چنان باشند که نور را به چشم باز بتابانند یا در موارد استفاده از کامپیوتر بازتابی روی صفحه ی مانیتور ایجاد کنند. فضای این قسمت باید پذیرا و خوشایند باشد و در آن از نورهای گرم و صفحات نورانی در زمینه ی عمودی استفاده شود. نورهای سقفی به کمک نورهای میز و دیگر نورهای محیطی باید چنان تعدیل شوند که چهره‌های مراجعان و کارکنان ملایم و زیباتر جلوه کند و مخوف و هراس انگیز به نظر نرسد.

علاوه بر نور پردازی، با طراحی لوگوی فضا به صورت برجسته و توجه به المانهای تاریخی و اسطوره‌ای، افرادی از گروه احساسیون را نیز جلب خود می کند و باعث ایجاد حس رضایت از برقراری ارتباط در اولین برخورد می شود. همچنین با حفظ سلسله مراتب فضایی و دسترسی راحت و مشخص از جلب رضایت گروه عقل گرایان نیز آسوده خاطر می شویم، رنگهای مفهومی که نمادی از اعتماد و رضایت را می‌رسانند مانند رنگ‌های سبز و آبی برای افرادی از گروه شهودگرایان مناسب می‌باشد.

محل نشیمن سالن

به دلیل اینکه فضای سالن محلی برای استراحت است باید تمهیداتی اندیشید که آرامش خیال فراهم آید و ماندگاری در فضا برای مسافر راحت باشد و نور فضا هماهنگ با دکور و رنگ محیط باشد. برای تامین نور سالن باید ترکیبی از نورها استفاده نمود که علاوه بر همگونی و تناسب با محیط اطراف، موجب انبساط خاطر و زیبایی فضا باشد.

این فضا به شیوه های طراحی نورپردازی انعطاف پذیر نیاز دارد زیرا این فضا تنوع وسیعی از کاربری‌های متغیر را شامل میشود. نورپردازی این سالن باید فضایی آرامش بخش برای گفتگوهای جمعی کوچک، ضیافت‌های جمعی یا انفرادی شامل خوردن و نوشیدن میان وعده‌ای کوچک و فعالیت‌های تک نفره مانند مطالعه و گوش دادن به موسیقی و تماشای تلویزیون فراهم آورد. در این سالن باید فضایی برای کتاب و مجلات و روزنامه ها در نظر گرفته شود. (فخیمی، ۱۳۸۹: ۱۱۷)

ارگونومی مبلمان

با توجه به اینکه مبلمان یکی از اساسی ترین وسایل مورد استفاده در سالن است، بررسی ویژگی های ارگونومیک یک مبلمان مناسب ضروری است تا با کمک آن بتوان بهترین و کم عارضه ترین مبلمان را برای محیط سالن انتخاب نمود. از آنجا که هنگام نشستن، فشار جانبی زیادی بر ستون مهره‌ها وارد می‌شود، باید با استفاده از یک صندلی با پشتی مناسب این فشار را کاهش داد. پشتی صندلی هرگز نباید کاملاً صاف و به صورت ۹۰ درجه به کفی آن متصل شده باشد.

کفی صندلی باید از جنسی نرم بوده و دارای حداقل ۳ سانتی متر اسفنج، فوم و یا مواد تزریقی باشد تا در هنگام نشستن حدود ۱/۵ سانتی متر فرو رفته و وزن بدن به راحتی بر روی آن پخش شود. قسمت جلوی کفی نیز باید اندکی به طرف بالا متمایل باشد تا در هنگام نشستن بر روی آن صندلی کاملاً شما را در بر گیرد و شما احساس نکنید که به طرف جلو سر می‌خورید. بهتر است لبه صندلی که زیر زانوان قرار می‌گیرد، فرم و یا جنس نرمی داشته باشد تا پس از مدتی در آن ناحیه احساس ناراحتی نکنید. همچنین پهنای سطح نشیمن‌گاه باید به اندازه‌ای باشد که بخشی از بدن از آن بیرون نزنند. ارتفاع مناسب برای یک صندلی غیر قابل تنظیم، آن حدی است که به هنگام نشستن، کف پاها به طور کامل بر روی زمین قرار بگیرد و پاها آویزان نماند.

ارتفاع دسته صندلی یا مبلمان نباید به قدری بلند یا کوتاه باشد که برای تکیه دادن آرنج و ساعد به آن مجبور باشد دست خود را بیش از اندازه بالا یا پایین ببرد. جنس صندلی باید به صورتی باشد که جاذب رطوبت بوده و باعث تعریق زیاد بدن در محل هایی که با صندلی

در تماس است، نشود و در واقع صندلی بتواند نفس بکشد. این جنس نباید به گونه ای باشد که در هنگام نشستن دمای بدن را برهم زند.

میز سلف سرویس

در سالن کلیه غذاها و نوشیدنی‌ها و دسرها به نمایش گذاشته می‌شود. به نحوی که خود مهمانان از هر نوع غذا که بخواهد برداشته و میل کنند. در سلف سرویس، پرسنل کمتری مورد نیاز است از آن جهت که خود مهمانان لوازم مورد احتیاج را برمی‌دارند. البته وسایل از قبل به گونه‌ای چیده شوند که وقتی مسافر وارد این قسمت می‌شود به ترتیب، سینی، قاشق و چنگال، لیوان و... را بردارد تا به غذا برسد. (فخیمی، ۱۳۸۹ : ۱۶۷)

اتاق کنفرانس

اتاق کنفرانس مکانی برای انجام مبادلات کلامی میان گروهی از افراد است که در آنجا یکدیگر را ملاقات میکنند. در اکثر این اتاق‌ها اصلی‌ترین کاری که صورت می‌گیرد خواندن و نوشتن بر روی میز کنفرانس است. سخنرانی‌هایی که همراه با ابزارهای تصویری انجام می‌شود هم، از دیگر کارایی‌های این گونه فضاهاست. پس نورپردازی مناسب چهره افراد پشت میز کنفرانس و نیز تامین روشنایی کافی خود میز کنفرانس مهمترین امر در آن به شمار می‌رود. نورپردازی اتاق کنفرانس به روش زیر انجام می‌شود: (فخیمی، ۱۳۸۹ : ۱۳۱)

برای نورپردازی محیطی استفاده از چراغ‌های روشنایی توکار بر فراز لبه‌های بیرونی میز کنفرانس و بالای صندلی‌ها، افزون بر فراهم کردن نور محیطی لازم برای کل فضا، خصوصاً محیط پیرامونی اتاق، چهره افرادی که پشت میز نشسته‌اند را هم روشن می‌کند. برای نورپردازی موضعی برای روشنایی بخشیدن به میز کنفرانس دو رشته چراغ چند شاخه‌ای که دو طرف خط تقارن عرض میز قرار گرفته‌اند مناسب به نظر میرسد.

تمهیدات دیگری نیز برای اتاق کنفرانس باید در نظر گرفته شود: (فخیمی، ۱۳۸۹ : ۱۶۰)

* تمهیدات آکوستیکی

* تهویه مطبوع مناسب

* تمهیدات نمایش فیلم و ویدئو پروژکتور و کنترل

* روشنایی مناسب با امکان تغییرات نور به کمک دایمر

آشپزخانه

یک آشپزخانه مجهز باید مساحتی مناسب برای قرار گرفتن گاز، سینک، یخچال‌ها، ظرفشویی، خشک کن ظروف و قفسه‌های ظروف و ترولی‌ها داشته باشد تا بتواند سرویس مناسب به این سالن که هم غذای گرم و هم غذای سرد سرو می‌شود را ارائه بدهد. برای تامین نور محیطی آشپزخانه استفاده از منابع فلورسنتی بر روی سقف یا بالای پنجره‌ها توصیه می‌شود چون نوری یکنواخت و بدون سایه بر کل فضا گسترانیده می‌شود. سطوح پیشخوان زیر کابینت‌ها بوسیله منابع نور فلورسنتی زیر کابینتی روشن می‌شوند.

نقش غذا و نوشیدنی در جلب رضایت مسافران

غذا و نوشیدنی کاملاً برای سفر عمومی حیاتی‌اند. اگر مسافر تأخیر داشته باشد به او کمک می‌کند تا زمان را بگذراند و عصبی نشود. برای مسافری در یک فرودگاه مهم، غذا و نوشیدنی می‌تواند برای ساعت‌ها وقت‌گذرانی مناسب باشد. لذا این امر نیازمند بازاری است که باید جامع و از نظر زمانی منعطف باشد فرودگاه بین المللی و مرکزی باید هر نوع فرهنگی را پوشش دهند.

بحث و نتیجه‌گیری

با بررسی اجزای یک پایانه در مسیر مسافر دیده می‌شود که چگونه تمام عوامل می‌توانند در کمیت و کیفیت سرویس دهی به یک مسافر در حال سفر که تماماً تحت استرس و فشار است تاثیر گذار باشد، حتی جزئیات ساختاری در دسترس از قبیل نرده‌ها، صندلی‌ها و نصب شیشه‌ها همه مواد حیاتی و مهمی در تجربه مسافران هستند. این موارد باید از نظر معماری داخلی کامل باشند زیرا این جزئیات طرح است که می‌تواند یک طرح را موفق جلوه بدهد، از این نظر که مسافر در تمامی مراحل پردازش از لحظه ورود تا هدایت به سمت سالن خروج بتواند تمام نیازهای خود را بدون استرس و از دست دادن زمان طولانی برطرف کند.

در مجموع با توجه به مطالب بیان شده معماری ای مورد پسند همگان قرار خواهد گرفت که در آن به تمام جنبه‌های مختلف ادراکات انسان و تیپ‌های مختلف شخصیتی و علائق آنها اشاره شده باشد و اثر معماری شامل همه‌ی ویژگی‌ها و علاقه‌مندی‌های بیان شده برای همه‌ی تیپ‌ها و همه‌ی ادراکات باشد تا بتوان معماری درخور و مناسبی را ایجاد کرد که همگان از آن استفاده کنند. یعنی هم دارای فضاهای خلوت باشد و هم دارای فضاهای شلوغ. هم دارای نورهای کم باشد و هم دارای نورهای پرشعشع. همچنین سلسله مراتب باید به خوبی رعایت شده و تناسبات در حجم و پلان به خوبی در نظر گرفته شود. همچنین بکارگیری انواع مختلف اشکال و خطوط در فرم‌ها و خطوط پیاده راه‌ها و نماها و حجم‌ها می‌تواند سهم زیادی در علاقه‌مندی همه‌ی افراد با ویژگی‌های شخصیتی و ادراکی مختلف داشته باشد.

فضای CIP طراحی می‌شود تا به مسافری خاص امکاناتی در سطح خودشان با شرایط ویژه ارائه دهد و این یعنی اینکه ما با طراحی بسیار متفاوت از پایانه روبرو هستیم.

منابع

آرنه‌ایم، رودلف (۱۳۸۶)، هنر و ادراک بصری، روانشناسی چشم خلاق، ترجمه مجید اخگر، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی

ایروانی، محمود و همکاران (۱۳۸۷)، روانشناسی احساس و ادراک، تهران، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهی. تهران: سمت.

بل، سایمون (۱۳۸۲)، منظر الگو ادراک و فرآیند، ترجمه بهناز امین زاده، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

پارسا، محمد (۱۳۸۲)، بنیادهای روانشناسی، تهران، انتشارات سخن.

دانشمندی، محسن، فروتن، علی، (۱۳۹۴)، بکارگیری انواع جنبه‌های مختلف ادراکات انسان در ارتقای کیفیت معماری با تکیه به نظریه‌ی روانشناسی یونگ، کنفرانس بین المللی معماری، شهرسازی، عمران، هنر و محیط زیست؛ افق‌های آینده، نگاه به گذشته، تهران، دبیرخانه دائمی کنفرانس.

ضیا بخش، ندا، بهرامی نژاد، فاطمه (۱۳۹۲)، بررسی نقش روانشناسی محیط در طراحی محیطهای قضایی و دادگاهی، نشریه فصلنامه حقوق.

فخیمی، محمد مهدی (۱۳۸۹)، طرحی داخلی از معماری تا دکوراسیون داخلی، پرهام نقش، ۱۶۸-۱۱۷

کوشکی جهرمی، ع.، ابطحی، ح.، بودالیی، ح.، عال می، م.، (۱۳۹۰)، "ارائه روش شناسایی ویژگی‌های نیروی انسانی دانش‌مدار (مورد مطالعه: شرکت ایران خودرو)"، فصل‌نامه مدیریت صنعتی، سال ۶، شماره ۱۸.

لنگ، جان (۱۳۸۱)، آفرینش نظریه معماری نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه علیرضا عینی فر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

محمودیان دستنایی، طاهره، حاج رضای، بهار و نجاتی، معصومه (۱۳۹۳)، نقش مذهب در سلامت روان با تاکید بر دیدگاه روانکاوی یونگ، اولین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت، تهران، مرتضوی، انجمن علمی توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.

مطلبی، قاسم (۱۳۸۰)، روانشناسی محیطی دانشی نو در طراحی معماری و شهرسازی، تهران، نشریه علمی پژوهشی هنرهای زیبا، دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران.

نمازیان، علی، قارونی، فاطمه (۱۳۹۲)، حلقه گمشده روان شناسی محیط در آموزش معماری، نشریه انجمن علمی شهرسازی ایران.

وینترز، ادوارد (۱۳۸۸)، مبانی فلسفی و روانشناختی ادراک فضا، ترجمه آرش ارباب جلفایی، تهران، انتشارات خاک.

Atkinson, R. L. (2013). Atkinson & Hilgard's introduction to psychology. Translated by Arjmand, M. & Rafiee, H. Tehran.

Einifar, A. (2008). The dominant role of the general patterns in the design of residential District, Iran and Japan. HONAR-HA-YE-ZIBA, 13 (32): 39-50.

Eliade, Mircea. (2012). Images and symbols: studies in religious symbolism. United States Princeton university

Farshad, M. (2012). My stoicism and the systemic Ideology. Tehran: Balkh.

gestation of The Essence of Architecture. HONAR-HA-YE-ZIBA, (28): 45-58.

Jung, C.G. Edited by De Laszlo. Violet S. (1993). New York: The Basic Writings of C. G. Jung. Modern

Lang, T. T. (2004). Creating architectural theory: the role of the behavioral sciences in environmental design.

Library Edition. Translated by Einifar, A. Tehran: University of Tehran.

Veisi, S. (2014). Architecture, human and local identity. Zaribar, (60): 238-245.

Zarshenas, Sh. (2004). Dictionary of politic- culture]. Tehran: Ketab- e sobh.